

Lect. univ. dr. Laura Maftai  
Universitatea Adventus din Cernica  
laura.maftai@uadventus.ro

## ELEMENTE DE *PATHOS* ȘI *ELOCUTIO* ÎN ACTUL RETORIC

*Tonul vocii, privirea și cuvintele  
trebuie să posede o putere irezistibilă  
de a mișca inima și a pune mintea la lucru*  
Ellen G. White

### Keywords

*rhetoric, speech, public, artistic image, metaphor, concrete/abstract.*

---

### Abstract

*The rhetorical art, invented and cherished since Antiquity, is found nowadays both between the humanities and social sciences, as well as among the popular disciplines that rather fall within the scope of personal development and professional training, namely the art of public speaking. The principles of the classical rhetoric have been overwhelmingly preserved until today, which confirm its status of a prodigious science with a long career in the history of human education. As a systematized science, from ancient times has provided rules for the construction phases of a speech. One of these sequences is Elocutio: the stylistic crafting phase of the previously trained speech. This article brings forward several examples of exercises that help us understand the power of a word expressed in a developed form.*

## INTRODUCERE

Retorica a apărut, ca știință, în Antichitate, pe vremea când “cuvântul vorbit era rege”, cu mult înainte să fie detronat de atotputernicia scrisului din perioada modernă (Marrou, 1997: 97). Ca știință complexă, retorica a avut parte de-a lungul timpului atât de autoritate, cât și de blam. Cei din vechime au înțeles-o în variate moduri; pentru Socrate, aceasta era slujitoarea adevărului. Pentru Aristotel, era o tehnică a discursurilor și o artă de a vorbi convingător, indiferent dacă era vorba de realitate sau de aparență. La Cicero predomină interesul spre elocvență, iar Quintilian o vede drept arta de a vorbi bine (*ars bene dicendi*), ori știința invenției, a alegerii și a exprimării cu ornamente lingvistice potrivite care servesc la a convinge. Cât despre cel ce practică arta vorbirii, Quintilian spunea că oratorul desăvârșit nu poate fi decât un om integru; el deține atât talentul de a vorbi, cât și deosebite calități sufletești (Quintilian 1974: 343). Platon, care i-a consacrat două dintre dialogurile sale (*Gorgias* și *Phaidros*), o vede ca pe o artă ce are ca țință cuvântările (Platon, *Gorgias*: 450b), ori ca pe o făuritoare a convingerii (Platon, *Gorgias*: 453a) etc. Astăzi, cuvântul “retorică” este folosit adesea cu înțeles peiorativ (“artă/muzică retorică” etc.), atunci când se intenționează utilizarea unei exprimări bombastice, artificiale (Robrieux, 2000: 1). Henri-Irenee Marrou scria: „Pentru noi, modernii, retorica este sinonimă cu artificiu, nesinceritate, decadentă. Aceasta, poate, fiindcă pur și simplu n-o mai cunoaștem și fiindcă am devenit niște barbari. Trebuie să comparăm retorica cu alte sisteme de convenții, pe care, în alte epoci clasice, le-au avut celelalte arte: să ne gândim la legile perspectivei în pictură, la acelea ale armoniei în muzica noastră de la Bach sau Rameau la Wagner, la acelea ale versificației încă.” (Marrou, 1965: 306); pe de altă parte, retorica a fost una dintre cele mai sistematizate discipline antice, meritând cel mai mult numele de știință: “amploarea observațiilor, precizia definițiilor și rigoarea clasificărilor ei constituie un

studiu sistematic al resurselor limbajului, al cărui echivalent nu se vede nicăieri în restul cunoștințelor umane ale vremii aceleia.” (Guiraud, 1967: 29).

Astăzi, înțelegem retorica prin accepții precum (Grossu, 2006: 20):

- Artă (știință) discursului capabil să convingă în toate chestiunile (politice, sociale, juridice, particulare, familiale etc.).
- Artă de a convinge un auditoriu de justetea ideilor expuse printr-o argumentație aleasă.
- Disciplina care studiază ansamblul regulilor care stau la baza artei elocvenței.
- Artă și știință elaborării discursului, cu funcție primordială persuasivă, dar și justificativă, demonstrativă sau deliberativă (v. Aristotel, *Retorica*)
- Tehnică a ornării discursului.
- Modalitate de comunicare ce implică transferul de idei și intenții de la o minte la alta.

La grecii secolului al V-lea a. Chr., retorica era strâns legată atât de filosofie, cât și de viața politică și socială a statului. Ca abilitate practică, oratoria nu se poate dezvolta decât în societățile în care structura socială permite manifestarea spiritului critic și libera opinie, precum și comunicarea între indivizi sau între indivizi și instituții. Or, natura instituțiilor politice și juridice ateniene, de factură democratică, permitea dezbateră în contradictoriu și exprimarea liberă a gândirii (Himu & Piatkowski, 1972: 316). Astfel, democrația a fost favorabilă retoricii, în vreme ce aristocrația i-a fost potrivnică, deoarece “aristocrația este dogmatică, nicidecum retorică. Ea este autoritară, nu eristică, apologetică, nu euristică, sentențioasă, nu argumentativă, uniformizantă, nu diferențiată”; or, “cine poate constrânge nu are nevoie de știința convingerii și a persuasiunii” (Wald, 1969 *apud* Florescu, 1973: 30).

La Roma, peste câteva secole, Cicero scria:

...nimic nu mi se pare mai frumos decât să captivezi prin puterea cuvântului atenția unei adunări, să incite mintea ascultătorilor și să le determine voințele într-un sens sau altul. Aceasta este prin excelență arta care a înflorit întotdeauna la orice popor liber, mai ales în statele așezate și pașnice, și a predominat întotdeauna (...) Există oare ceva mai puternic și mai măreț decât ca un singur om să poată să schimbe numai cu cuvântul pornirile mulțimii, să zdruncine conștiințele judecătorilor și autoritatea senatului? (Cicero, *Despre Orator*, I, VIII).

...iar sofistul Gorgias spunea:

*Discursul este un stăpân puternic, care duce la împlinire cu un trup foarte mărunț și aproape de nevăzut o lucrare pe de-a-ntregul divină, căci el are puterea de a pune capăt fricii, de a îndepărta jalea, de a trezi bucurie, de a spori mila.* (Platon, *Gorgias*).

A lucra cu limbajul a fost o acțiune socotită uneori periculoasă, chiar și în perioadele în care retorica era o disciplină instituționalizată, făcând parte din sistemul de învățământ. În dialogul *Gorgias* al lui Platon, Socrate atrage atenția că retorica poate fi „făuritoarea unei convingeri de credință, nu a uneia care să instruiască referitor la drept și nedrept” (Platon, *Gorgias*: 455a). În învățământul actual, retorica nu mai are forța pe care o avea ca știință predată în învățământ până acum câteva secole. Dar cum necesitatea și practica de a vorbi convingător au persistat, echivalentul retoricii în zilele noastre ar fi științele comunicării, iar în cadrul educației nonformale, arta de a vorbi în public (public speaking, care se conduce în mare măsură după normele retoricii clasice). Retorica<sup>1</sup> lucrează cu verbe precum a se exprima, a asculta, a înțelege, a citi, a construi/a descompune un discurs. În prezent, ca disciplină educațională, retorica se învață pentru a înțelege structura și

---

<sup>1</sup> Termenul are o accepție substantivală și una adjectivală (*stil retoric, model retoric, promovarea retorică a reformelor*). Ca adjectiv, retoric are sensul de “emfatic, afectat, împodobit”.

funcționarea unui discurs (politic, juridic, didactic, științific, mediatic, publicitar, religios); pentru formarea unei lecturi critice a textelor politice, mediatice, decodând tehnicile de manipulare și formând mecanisme de apărare în fața acestora; pentru producerea unor discursuri eficiente în diverse situații de comunicare. Ca artă și știință, retorica a pătruns nu doar în spațiile publice unde era nevoie de rostirea în fața unui auditoriu, ci și în multe alte sfere ale vieții cotidiene, precum școala, tribunalul, cabinetul terapeutului, biserica, presa, în diplomatie, în publicitate, în marketing etc<sup>2</sup>. De aceea, înțelegem mai ușor de ce retorica are a face cu “întâlnirea dintre oameni și limbaj în prezentarea diferențelor și a identităților lor [...] [oamenii își] afirmă identitatea prin limbaj pentru a se regăsi, a se respinge, a găsi un moment de comunicare sau, dimpotrivă, a constata că îi desparte un zid” (Meyer, 1993: 23 *apud* Săvulescu, 2004: 1).

Retorica are o anumită sferă de acțiune; pentru a dobândi credibilitate, o idee științifică nu va avea nevoie de un act retoric, ci de a fi, pur și simplu, demonstrată. Astfel, arta retorică, înțeasă ca act persuasiv, nu acționează în aria adevărilor științifice, ci doar în zona percepției subiective a realității, adică în situațiile în care oamenii au păreri diferite despre unul și același lucru (de aceea a și inspirat, uneori, teamă). Este ceea ce s-a întâmplat încă din Antichitate, când filozofii au redus obiectul cunoașterii la **demonstrabil**, în timp ce sofistii l-au redus la **opinabil**, dând naștere

---

<sup>2</sup> Dintotdeauna, oamenii au avut două forțe la dispoziție: cea a puterii, forța fizică, și cea a cuvântului. Când cuvântul a rămas fără putere, oamenii au recurs la forța fizică, adică la violență. Daniela Rovența-Frumușani sublinia că “a argumenta nu este nicidecum un lux, ci o necesitate. A nu putea argumenta este o altă cauză de inegalitate culturală care se suprapune tradiționalei inegalități economice. Or, sistemul democratic acordă tuturor cetățenilor dreptul de a lua cuvântul prin instituirea libertății de expresie ca drept constituțional de bază. De aceea, în secolul XX, după căderea regimurilor totalitare, istoria retoricii se va confunda cu istoria politică” (Daniela Rovența-Frumușani, 2012: 97).

**metodei argumentației**, ca instrument opus **metodei demonstrației** (Florescu, 1973: 40).

Uneori, termenii “retorică” și “elocință” se pot confunda, dar nu sunt sinonimi: elocvența este talentul de a vorbi frumos și convingător, pe când retorica este știința (arta) care dezvoltă acest talent. Elocvența este un dar, o abilitate a omului, iar retorica este arta de a gestiona acest talent. Un om poate fi elocvent din naștere, sau poate deveni orator prin studiu și exersare, iar dacă sistematizează principiile și metodele de studiu care stau la baza elocvenței, devine retor. Cicero, care a studiat *Retorica* lui Aristotel și a continuat organizarea acesteia ca știință, fiind deopotrivă și retor, și orator, a fost un mare admirator al acestei discipline și a impus exigențe clare oricărei persoane care s-ar fi învrednicit cu misiunea de a vorbi în public, spunând că “Unui orator trebuie să-i pretindem ascuțimea de minte a logicianului, cugetarea filosofului, exprimarea poetului, memoria jurisconsultului, vocea tragedianului, gesturile unor actori celebri. De aceea nu se poate găsi nimic mai rar pe lume decât un orator desăvârșit” (Cicero, *De oratore*)

Retorica antică a stabilit că există cinci etape necesare realizării unui discurs eficient: *inventio* (găsirea ideilor necesare discursului), *dispositio* (organizarea ideilor într-o ordine și o structură potrivite), *elocutio* (stilizarea ideilor), *memoria* (învățarea discursului), *actio* (rostirea propriu-zisă a discursului). De asemenea, orice discurs cuprinde trei elemente: *ethos* (credibilitatea pe care o are oratorul, precum și impactul personalității sale asupra auditoriului), *logos* (ideile, conținutul informativ din discurs) și *pathos* (conținutul emoțional al discursului). În continuare, vom avea în vedere una dintre etapele realizării discursului: *elocutio*. Perspectiva stilistică a retoricii a predominat secole de-a rândul, ceea ce a făcut din retorică o *ars ornandi* (artă a împodobirii ideilor prin cuvinte), dar a avut și consecințe nefavorabile retoricii înseși: în secolul al XIX-lea, Victor Hugo, exasperat de amploarea studiilor teoretice despre figurile de stil dedicate retoricii, acest “rețetar tiranic de înfrumusețare a ideilor născute goale” (Florescu, 1973:

80), va declara: *guerre à la rhétorique et paix à la syntaxe!* („război retoricii și pace sintaxei”).

## ELOCUTIO – IDEI FRUMOASE ȘI CORECTE ÎNTR-O FORMĂ ADECVATĂ ȘI CAPTIVANTĂ

*Elocutio* se referă la finalizarea structurii discursului și conturarea stilului de ansamblu al acestuia. Dacă dintre cele cinci etape de alcătuire a unui discurs, primele două au în vedere elementele de *logos*, a treia etapă, *elocutio*, vizează exclusiv elementele de *pathos*. *Elocutio*, așadar, îi corespunde *pathos*-ului, pentru care este un instrument obligatoriu. *Elocutio* nu privește conținutul discursului, ideile sau argumentele care constituie fondul acestuia, cât modalitatea sau forma în care ideile sunt exprimate, deoarece retorica ne învață că și acestea au un rol fundamental. „Într-o zi de târg se produc mai multe figuri stilistice decât în câteva zile de ședințe academice” remarca Du Marsais (Du Marsais, 1981 *apud* Țăpoi-Pop, 2000: 7)

În *Institutio Oratoria*, Quintilian menționează că principalul mijloc de stilizare a ideilor sunt figurile de stil (Quintilian, 1974: 6), cărora arta retorică de astăzi le acordă o importanță cu nimic mai redusă (v. Rhetorical Figures in Sound pe site-ul [www.americanrhetoric.com](http://www.americanrhetoric.com)). Pentru a desemna noțiunea “disperare”, de exemplu, (care este un concept abstract), putem folosi pur și simplu termenul *disperare* și atât, sau putem spune *mlaștina urâtă a disperării* (așa cum o folosește Martin Luther King). Prin intermediul metaforei care a creat o imagine vizuală, exprimarea a fost stilizată, asociindu-se un concept abstract (*disperare*), cu unul concret, ușor perceptibil simțurilor umane (*mlaștină*), ale cărui trăsături sunt transferate în mintea receptorului asupra noțiunii abstracte *disperare*. Metafora este o comparație (cu un singur termen) implicită între lucruri diferite în esență, dar având ceva în comun. Asemenea comparației, are menirea “de a înviora un discurs, de a concretiza idei abstracte, de a clarifica lucruri necunoscute și de a exprima sentimente și emoții” (Lucas, 2014: 233). La rândul său,

atributul *urâtă*, deși se referă la *mlaștină*, accentuează mai degrabă semnificația termenului *disperare*.

Descrierile nuanțate și concrete sunt întotdeauna preferate limbajului generalizat și abstract (Lucas, 2014), mai ales când publicul este unul neomogen și nespecializat. Iată alte câteva exemple în care sunt create imagini artistice prin intermediul metaforelor:

*Spiritul americanilor de solidaritate i-a transformat într-un cor. Cor e puțin spus. Se auzea artileria grea a sufletului american.* (Cornel Nistorescu, *Cântare Americii*, în *Evenimentul zilei*, 24 septembrie 2001)

*În epoca globalizării, întreaga omenire plutește pe aceeași mare. Suntem toți în aceeași barcă. Nu există insule sigure.* (Kofi Annan apud Lucas, 2014: 233)

*Pământul are febră, iar febra crește. Experții spun că aceasta nu este o suferință trecătoare care se va vindeca de la sine. Am cerut o a doua opinie. Și o a treia. Și o a patra. Iar concluzia constantă, repetată tot mai alarmant, este că ceva elementar nu funcționează bine.* (Al Gore apud Lucas, 2014:233)

*Ne aflăm aici în plină oră a amărăciunii noastre. Mulți au suferit o pierdere extraordinară de mare, iar azi exprimăm suferința națiunii noastre. Venim în fața lui Dumnezeu pentru a ne ruga pentru cei dispăruți și pentru cei morți, dar și pentru cei care îi iubesc. Marți, țara noastră a fost atacată cu o cruzime deliberată și teribilă. Am văzut imagini de foc, cenușă și oțel contorsionat.* (Discursul rostit de George Bush după 11 septembrie 2001). În acest caz, după noțiunile abstracte „amărăciune”, „pierdere”, „suferință”, „cruzime” etc., se înfățișează realitatea concretă (*imagini de foc, cenușă și oțel contorsionat*), care o confirmă pe cea abstractă.

Am propus un exercițiu asemănător la cursul de retorică de la anul al II-lea al specializării Teologie Pastorală din cadrul Universității Adventus, cu mențiunea că obiectivul cursului este acela de a construi discursuri în diferite situații de comunicare (discurs motivațional, discurs funebru, discurs de mulțumire față de o persoană importantă într-un context public etc.). Așadar, sarcina dată studenților a fost aceea de a crea un enunț-poveste

de maximum trei rânduri, care să conțină elemente de *pathos* și figuri de stil, pornind de la o afirmație lapidară, obiectivă și (în unele cazuri) științifică. Ținta era ca enunțul-poveste să fie cât mai captivant, contrastând cu aspectul concis și comun al afirmației. Întrucât studenții s-au arătat foarte entuziasmați de sarcina respectivă și au socotit că exercițiile acestea sunt utile și interesante, consemnăm mai jos răspunsurile pline de creativitate și imaginație primite de la unii dintre ei.

a) Primul enunț propus a fost: **Apa fierbe la 100° C.**

b)

Patru dintre răspunsurile primite au fost acestea:

1. *Așa spun cărțile de fizică, însă dacă dorim să fim preciși, trebuie să adăugăm un detaliu. Apa fierbe la la 100 de grade Celsius la presiunea de la nivelul mării. În aceste condiții, odată cu creșterea presiunii, crește și temperatura de fierbere, astfel încât la 50mCA (metri coloană de apă), temperatura de fierbere este 150 de grade Celsius, iar la 0 mCA, temperatura de fierbere este 0 grade Celsius.* (Valentin Dinu).

2. *De multe ori încerc să schimb legea fizică a minții mele. Mă enervez din orice lucru mărunț, până să îmi dau seama că sfidez această lege și o fac să-și schimbe limitele. Apa fierbe la 100° C.* (Robert Papalet)

3. *Într-o zi, mi-a zis mama că trebuie să plece și, până când se întoarce, să am grijă de supă, punând legumele în apă fiartă. Am ținut cont de ce a spus ea și, când apa a fost foarte caldă, am pus legumele în ea. Dar apa avea cam 85 de grade Celsius. Doar când a venit mama, am aflat că, de fapt, apa fierbe la 100 de grade Celsius.* (Kristof Janko)

4. *În natură știm că există legi imuabile și invariabile. Apa fierbe la 100 de grade Celsius. Nu mai mult, nu mai puțin. Tot așa stau lucrurile și cu Legea morală a lui Dumnezeu. Este invariabilă și imuabilă.* (Cristian Petreacă)

b) Al doilea enunț a fost: **Cerul este albastru.**

Răspunsurile primite de la unii dintre studenți au fost:

1. *Cerul este albastru, se știe și se cunoaște de către toată lumea. Dar până și cerul se schimbă, fiind câteodată roșu, iar noaptea negru. Cu atât mai mult omul.* (Robert Papalet)

2. *Oare chiar așa să fie? O analiză mai atentă a fenomenului ne dezvăluie că lucrurile stau diferit. Pe scurt, moleculele de aer din atmosferă absorb lumina albastră din spectrul de lumină și o împrăștie în jur. Altfel spus, albastrul cerului este o iluzie optică, însă una frumoasă.* (Valentin Dinu)

3. *Cuvintele dau formă conceptelor noastre. Cerul este albastru numai în măsura în care suntem cu toții de acord în privința noțiunilor „cer” și „albastru”, așa că mii de mulțumiri fie aduse lui Dumnezeu pentru că ne-a comunicat cerul Său și albastrul Său nu în concepte cerești, ci în unele pe care le putem înțelege. Imperfecțiunea limbajului Bibliei – căci este un limbaj uman – mă face să o iubesc și mai mult!* (Cristian Petreacă)

c) Al treilea enunț: **Muzica este matematică.**

Iată câteva dintre răspunsurile studenților:

1. *Poate că cineva căruia îi place muzica, dar nu a fost atras niciodată de matematică, va spune că nu este adevărat că muzica este matematică. Totuși, muzica se poate explica matematic prin  $\frac{1}{2}$ ,  $\frac{1}{4}$ ,  $\frac{1}{8}$ ,  $\frac{1}{16}$ , valori exacte, secvențe matematice. Putem spune că muzicienii sunt un fel de matematicieni mai rafinați. Și, apropo, numărul  $\pi$  se poate cânta!* (Valentin Dinu)

2. *Dacă i-aș spune cuiva să asculte matematică, ar spune că sunt nebun. Dacă i-aș spune cuiva să asculte muzică, ar asculta. Aș spune, însă, să ascultăm matematica din muzică.* (Robert Papalet)

3. *Integrând emoțiile, adunând ore de repetiții, scăzând orele timpului liber, ridicând la puterea zâmbetului, înmulțind sunetele*

*instrumentelor, putem spune că muzica este matematică: matematica inimii.* (Cristian Petreacă)

c) Al patrulea enunț: **Robert a întârziat la curs.**

Răspunsurile studenților au fost:

*1. Valoarea timpului este subiectiv-relativă: ce înseamnă 5 minute pentru Robert care a întârziat la curs și ce înseamnă 5 secunde pentru Albert care a marcat un gol în ultima fază a jocului?* (Cristian Petreacă)

*2. Robert a întârziat la curs. A făcut-o intenționat sau din greșeală? Cel mai probabil, ne va spune că din greșeală și își va cere scuze pentru întârziere. Dar oare chiar îi pare rău, ori este doar un mod politicos de a intra în clasă întârziind? Celelalte prezențe la curs vor vorbi mai puternic decât cuvintele sale.* (Albert Cucu)

*3. Metrou, 3 km. Scuter, 10 km. Pe jos, 2 km. Total, 15 km. Destul de departe pentru a nu întârzia la cursurile de dimineață, și totuși Andrei n-o face niciodată. Pentru Robert, însă, care locuiește în campus, nu există curs la care să nu întârzie.* (Daniel Dobrin)

*4. Se spune că Robert a întârziat la curs. Ei bine, nu este adevărat. Robert a venit la curs la o oră stabilită, însă stabilită de el.* (Robert Papalet)

Se observă din aceste enunțuri-povești create pe baza unei afirmații cât se poate de concise că imaginile artistice (vizuale, auditive, dinamice etc.) și figurile de stil (metafore, comparații, hipofore, structuri simetrice, anafore etc.) au contribuit fie la crearea unei micronarațiuni, fie la punctarea unor întrebări care pot fi prilejuri de meditație. De asemenea, este remarcabil cum fiecare student și-a pus amprenta propriei formări cognitive în aceste câteva rânduri: răspunsuri cu atente explicații științifice (Valentin Dinu), răspunsuri conținând descrierea unei imagini concrete din universul domestic (Kristof Janko), răspunsuri care arată o anumită înclinație spre hermeneutică sau dezbateri (Cristian Petreacă), ori răspunsuri ce denotă

preocupări cu privire la natura umană, îmbinate cu ușoare note de umor elegant (Robert Papaleț) etc.

Aceste exerciții sunt utile pentru a învăța cum dintr-o idee simplă, banală, se poate realiza un enunț care ar capta atenția sau interesul unui auditoriu<sup>3</sup>. Stephen E. Lucas, în cartea sa *Arta de a vorbi în public*, oferă un astfel de exemplu, punând în antiteză efectele pe care le-ar avea asupra publicului două enunțuri ce diferă major în privința formei, dar nu și a conținutului (Lucas, 2014:152):

(a) *În comunitatea noastră există multe familii care s-ar putea bucura de donațiile de alimente.*

Este un enunț exprimat sub forma unei idei principale, coerente și concise. În locul acestui model, însă, S. Lucas propune un altul, care include o poveste: un personaj, trăsăturile acestui personaj, un context, o stare de lucruri:

(b) *Vă voi povesti ceva despre Arturo. Arturo are patru ani. Are ochii mari, căprui, părul negru și des și burta goală. În toți cei patru ani de când a venit pe lume, Arturo nu s-a bucurat niciodată de toate cele trei mese obișnuite într-o zi.*

---

<sup>3</sup> Un alt exercițiu adresat studenților a fost acela de a construi un enunț cu patru idei, în următoarea ordine: general&abstract – general&concret – particular&abstract – particular&concret, cu titlul **Reforma lui Luther și invenția tiparului**. Iată o rezolvare a acestui exercițiu (Cristian Petreacă):

- (1) *Multe minți ne-au spus/ Că și-au propus/ Să revoluționeze revoluționarul/ Cu carul...*
- (2) *De neamintite fapte, vocile lor/au fost îngropate/Însă Reforma și astăzi vorbește:/ Domnește.*
- (3) *Luther dă mărturie/ Și contemporanii lui o tipografie*
- (4) *Ca Biblia s-ajungă/Lungă/ Până la mine-n casă, /Pe masă,/ Să vorbească...*

Stephen E. Lucas subliniază că atunci când un text vorbește despre oameni, interesul și atenția ascultătorului cresc necondiționat (Lucas, 2014: 152), deoarece „majoritatea oamenilor sunt influențați mai profund de un exemplu clar, realist, personal, decât de o mulțime de date statistice” (Aronson *apud* Lucas, 2014: 152). Mai ales atunci când publicul este nespecializat, *pathos*-ul poate fi realizat cu precădere prin introducerea unor exemple de interes uman, vizând, prin urmare, sentimente omenești.

Tot Lucas oferă exemplul unui fragment oratoric pe care îl consideră reușit, realizat de către un student care a vorbit despre un episod din timpul războiului civil: regimentul 54 Massachusetts de afro-americani. Discursul îmbină conceptele abstracte cu realitatea concretă, creează numeroase imagini artistice care sunt pictate prin cuvinte și abundă în figuri de stil, remarcându-se, în același timp, și printr-o anumită forță și constanță la nivelul ritmului (Lucas, 2014: 236):

*Să te înrolezi într-o armată care nu credea în tine. Să lupți alături de o armată care nu te simpatiza. Să mori pentru o armată care nu te respecta. Acesta a fost detașamentul 54 Massachusetts. În prezent, se odihnesc acolo unde au murit, pe plajele din South Carolina. Colonelul Shaw și oamenii săi au fost înghesuiți într-o groapă comună, care de atunci a fost acoperită de marea Atlanticului. A rămas în picioare o mică statuie din Boston – o amintire a sacrificiului lor.*

*Curaj, patriotism și sacrificiu. Acestea sunt calitățile regimentului 54 Massachusetts. Prin eforturile lor, precum și prin cele ale celorlalte regimente de oameni de culoare care i-au urmat, sclavia a fost în cele din urmă abolită.*

## CONCLUZII

Construirea oricărui discurs necesită parcurgerea unor etape bine definite: *inventio* (găsirea ideilor necesare discursului), *dispositio*

(organizarea ideilor într-o ordine și o structură potrivite), *elocutio* (stilizarea ideilor), *memoria* (învățarea discursului), *actio* (rostirea propriu-zisă a discursului). Am încercat să abordăm etapa de mijloc (*elocutio*, înveșmântarea unei informații într-o formă elaborată) a construirii unui discurs și să identificăm câteva elemente care pot ajuta la dezvoltarea unui enunț captivant, pornind de la o informație sumară. Un astfel de demers se poate realiza cu ajutorul figurilor de stil (cu precădere limbajul figurat, imaginile artistice), dar și al altor elemente care generează *pathos*-ul textului (ilustrarea unei idei abstracte printr-un context concret, menționarea detaliilor despre oameni, alternarea generalului cu particularul etc.).

## BIBLIOGRAFIE

- Aristotel (2004), *Retorica, Fragmente sau tratate*. Ediție bilingvă, Traducere, studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andrieș, Note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftei, București: IRI.
- Cicero, Marcus Tullius (1973), *Opere alese, II*, București: Editura Univers.
- Du Marsais (1981), *Despre tropi*, București: Editura Univers.
- Grossu, Silvia (2006), *Retorica: note de curs*, Chișinău: Univ. De Stat din Moldova.
- Guiraud, Pierre (1967), *La Stylistique*, Paris: P.U.F.
- Florescu, Vasile (1973), *Retorică și neoretică*, București: Editura Academiei.
- White, Ellen G. (2017), *Vocea umană în vorbire și cântare*, Pantelimon: Viață și Sănătate